

2017-220

Archeologienota Oosterzele Houtemstraat 2-12

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

14-12-2017

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning voor een terrein langsheen de Houtemstraat te Oosterzele (prov. Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingrepen 1000m² of meer bedragen, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied, 6 697m² groot, is gelegen ten zuiden van de Houtemstraat en ten westen van de N42 (Wetteren-Zottegem-Geraardsbergen-Lessen). Het is een L-vormig terrein dat voor een groot deel is bebouwd. In het noordwesten is een gebouw met stallingen in een U-vormige configuratie aanwezig, in het oosten is een bebouwd blok te zien bestaande uit 3 woningen met bijhorende stallingen en verhardingen. Het meest oostelijke gebouw is in gebruik als autohandel, de auto's zijn gestald op de verharding rond de woning. Tussen de noordwestelijke en de oostelijke gebouwen zijn een aantal kleinere percelen met gras begroeid, waarin zich enkele fruitbomen bevinden. De zuidwestelijke zone is eveneens met gras begroeid.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij de relevante en beschikbare bronnen teruggevonden werden en geraadpleegd. De oudste relevante kaart voor het plangebied die geraadpleegd kan worden betreft de Villaretkart uit 1745-1748. Het plangebied is onbebouwd en mogelijk in gebruik als landbouwgrond. Het is gelegen in de wijk 'Semesenbroeck' (Smessenbroek) waar zich onder meer een molen, een kasteel en meerdere gebouwen bevinden. Op de Ferrariskaart uit ca. 1777 is er een gebouwtje afgebeeld binnen het plangebied, dat nu grotendeels als bebost wordt aangeduid. Op de 19de- en vroeg 20ste-eeuwse kaarten wordt het plangebied steeds als onbebouwd afgebeeld, het is pas op de luchtfoto van 1971 dat er opnieuw bebouwing is te zien op het plangebied. Deze komt overeen met de huidige bebouwing, de tussenliggende zones zijn vermoedelijk in gebruik als tuin, met hier en daar een aantal bomen. De daaropvolgende jaren vinden er geen grote veranderingen meer plaats op het plangebied. Deze bebouwing zal vermoedelijk voor enige, zij het kleinschalige verstoring gezorgd hebben. De initiatiefnemer gaf aan dat een deel van de gebouwen onderkelderd is. Aangezien deze gebouwen echter niet toegankelijk waren op moment van opmaken van deze nota, kon de exacte omvang van de kelders niet bepaald worden. Er zijn geen aanwijzingen dat er tussen midden 18de eeuw en heden grootschalige verstoringen hebben plaatsgevonden. Hoe de site er uit zag voor midden 18de eeuw is niet gekend. Oosterzele kwam afgaande op de schaarse historische gegevens in de vroege middeleeuwen tot ontwikkeling, maar archeologische bewijzen hiervan zijn er vooralsnog niet. Het valt op dat er in de dorpskern en in de omgeving van het plangebied nog zo goed als geen gravend archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden. Prospectievondsten in de ruime omgeving tonen echter dat de regio in de metaaltijden en Romeinse periode reeds menselijke aanwezigheid kende. Het plangebied ligt op de oostelijke flank van een noordzuid georiënteerde rug en helt af van noordwest naar zuidoost. De bodem is niet gekarteerd, maar is vermoedelijk een matig natte tot droge zandleem met een al dan niet verbrokkelde textuur B horizont. De helling kan er voor gezorgd hebben dat er van hogerop een pakket geërodeerde grond is afgezet dat een eventueel archeologisch niveau kan hebben afgedekt, anderzijds bestaat ook de kans dat een eventueel archeologisch niveau zelf deels is weg geërodeerd. Er kan aan het plangebied een gemiddelde (niet

hoog, maar ook niet laag) archeologische verwachting gegeven worden. Er hebben de laatste 270 jaar geen grootschalige verstoringen plaatsgevonden op het terrein, waardoor kan verondersteld worden dat eventueel aanwezige archeologische sites een goede bewaring kunnen hebben. Wel moet rekening gehouden worden met een mogelijke invloed van erosie binnen de grenzen van het plangebied, zowel wat betreft eventuele afdekking van de sporen door colluvium als de eventuele aftopping van sporen. De archeologische verwachting betreft zowel steentijd artefactensites, als sites met grondsporen uit het neolithicum, de metaaltijden, de Romeinse periode als de middeleeuwen.

Op het plangebied wordt een nieuw filiaal van een grote supermarktketen ingeplant. De bestaande bebouwing, verhardingen, nutsleidingen, afsluitingen en begroeiing wordt volledig verwijderd. Nadien wordt in de noordelijke zone een parking aangelegd, in de zuidelijke zone wordt het nieuwe filiaal ingericht, bestaande uit de winkelruimte, een beenhouwerij, een magazijn, een keuken en een laadkaai. In totaliteit zal 4298,36m² van het terrein onderhevig zijn aan uitgravingen, die variëren van 30cm tot 1,20m onder maaiveld. Aangezien er bij deze uitgravingen telkens rekening moet gehouden worden met een archeologische buffer van 30cm onder deze uitgravingsdieptes, moet er uitgegaan worden van een verstoringsdiepte van minimaal 60cm. Alles bij elkaar genomen zullen de voorafgaande sloop- en uitbraakwerken, het rooien van de bomen, het bouwrijp maken van het terrein, het werfverkeer en de diverse uitgravingen voor de nieuwbouw een aanzienlijke bodemverstoring met zich meebrengen. Er kan eigenlijk vanuit gegaan worden dat er op het volledige plangebied een verstoring zal plaatsvinden: niet enkel binnen de footprint van het gebouw en de parking, maar ook erbuiten, in de zuidoostelijke hoek van het terrein, waar door onder meer werfverkeer een bodemverstoring kan optreden.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. De geplande werken grijpen aanzienlijk in in de bodem, waarbij eventueel archeologisch erfgoed kan vernield worden. Verder vooronderzoek op deze locatie zal ongetwijfeld bijdragen tot een beter begrip van de evolutie van het landgebruik en de menselijke aanwezigheid op deze locatie, en bij uitbreiding in de wijk Smissenbroek en in de gemeente Oosterzele. De kosten-baten analyse van een verder vooronderzoek valt bijgevolg positief uit.

Rekening houdend met de geplande werken en gezien de archeologische verwachting dient er verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek bestaat uit enerzijds een landschappelijk bodemonderzoek (eventueel gevolgd door een archeologisch booronderzoek), anderzijds een proefsleuvenonderzoek indien blijkt dat er een archeologisch niveau aanwezig is binnen de verstoringsdiepte incl. archeologische buffer. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden hieronder behandeld. Dit dient in uitgesteld traject te gebeuren, na de afbraak van de gebouwen.

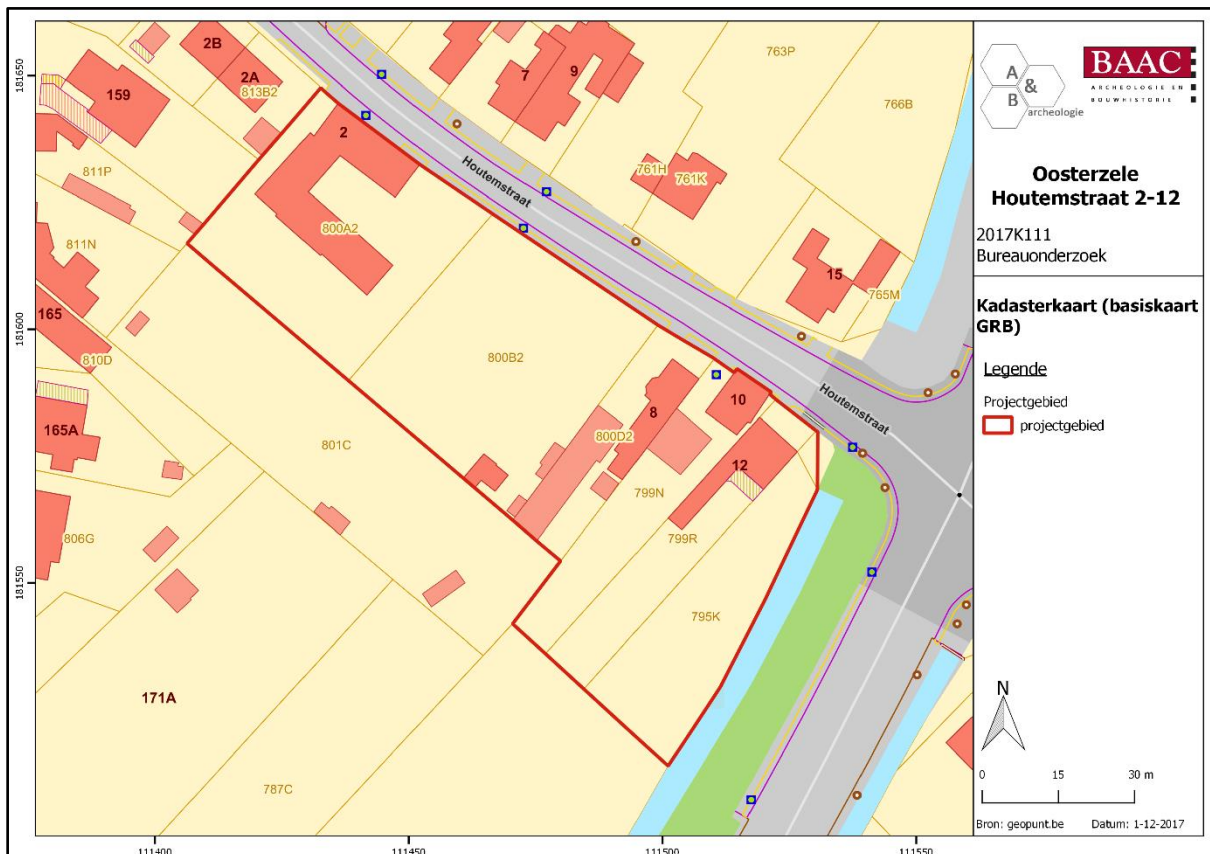
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Oosterzele Houtemstraat 2-12

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 111406,33 en Y: 181513,92; X: 111530,62 en Y: 181647,62

Kadastergegevens: Oosterzele, afdeling 1, sectie B, percelen 800a2, 800b2, 800d2, 799n, 799r, 795k

De totale site heeft een oppervlakte van ongeveer 6 700m². Op basis van de impact van de werkzaamheden dient over het volledige terrein verder vooronderzoek te gebeuren door middel van minstens landschappelijke boringen en proefsleuven. Beide onderzoeksmethodes worden hiernavolgend verder gedetailleerd besproken.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Vraagstellingen voor landschappelijke boringen:
  - Zijn één of meerdere begraven archeologische niveaus aanwezig?
  - Op welke diepte bevindt zich een eerste archeologisch niveau? Is er mogelijkheid tot *in situ* bewaring? Of worden de niveaus bedreigd bij de geplande werkzaamheden?
  - Zijn er aanwijzingen voor een mogelijke steentijdsite?
  - Wat is de bodemkundige opbouw van het plangebied?
  - Is een verder verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek nodig? Zo ja, over het volledige plangebied of delen ervan?

- Vraagstellingen voor verkennend en waarderend booronderzoek:
  - Zijn er aanwijzingen voor een steentijdsite?
  - Kunnen zones met concentraties afgebakend worden?
  - Wat is het niveau waarbinnen de silexartefacten zich bevinden? Kunnen deze stratigrafisch onderscheiden worden?
  - Wat is de bodemkundige opbouw van het plangebied?
  - Is een verder onderzoek door middel van proefputten noodzakelijk? Zo ja, over het volledige plangebied of delen ervan? Wat is de omvang en ruimtelijke spreiding ervan (aantal, locatie, diepte,...)?
  - Kan de optie *in situ* behoud gehanteerd worden? Of worden de niveaus bedreigd bij de geplande werkzaamheden?

- Vraagstellingen voor proefputten:
  - Zijn er aanwijzingen voor een steentijdsite? Is deze ruimtelijk vast te leggen?
  - Wat is het niveau waarbinnen de silexartefacten zich bevinden? Kunnen deze stratigrafisch onderscheiden worden?
  - Kan de optie *in situ* behoud gehanteerd worden? Of worden de niveaus bedreigd bij de geplande werkzaamheden?

- Vraagstellingen voor proefsleuvenonderzoek:
  - Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
  - Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
  - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
  - Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
  - Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?

- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstering binnen het plangebied?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van landschappelijke boringen (al dan niet gevolgd door verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek en mogelijk een proefputtenonderzoek) en verder onderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven, de meest aangewezen methodes zijn om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 1, 2 en 3. De voorziene onderzoeksmethoden moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Het archeologisch booronderzoek en het proefsleuvenonderzoek moeten niet, of maar deels, worden uitgevoerd indien blijkt dat het archeologisch niveau zich dieper dan de verstoringsdiepte incl. archeologische buffer bevindt en er behoud in situ mogelijk is.

Om eventueel aanwezige archeologische sporen zo weinig mogelijk te beschadigen, is het van belang dat de sloop van het gebouw beperkt blijft tot het maaiveldniveau. Aanwezige kelders worden niet uitgebroken. Bij het eventueel voorafgaand rooien van de bomen dienen de stronken te blijven staan, omdat het uitgraven of uitfrezen daarvan schade kan berokkenen aan eventueel aanwezige archeologische sporen.

- Landschappelijke boringen

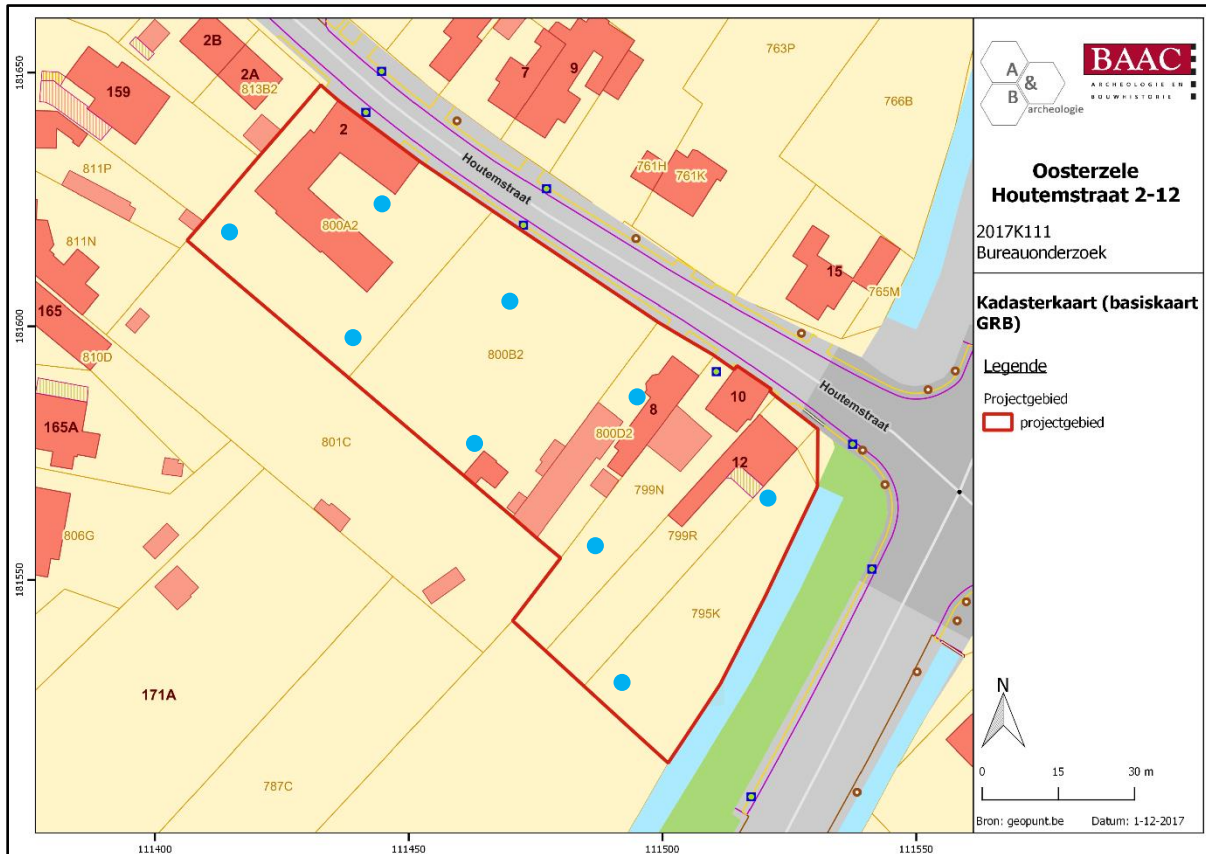
Verspreid over het terrein worden 9 boringen uitgevoerd. Er wordt geen vast grid gehanteerd, de voorstelling op figuur 2 is een mogelijke configuratie. Indien manueel geboord wordt, dan is dit met een Edelmanboor met een minimale diameter van 7 centimeter. Indien er effectief begraven bodems gedetecteerd worden met potentieel voor steentijdsites binnen de verstoringsdiepte incl. archeologische buffer, moet overgegaan worden naar verkennend archeologisch booronderzoek.

- Verkennend archeologisch booronderzoek

Een verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen en in het bijzonder het opsporen van steentijdsites. Bij dit onderzoek dient bovendien het opgeboorde grondmateriaal uitgezeefd te worden en te gecontroleerd op de aanwezigheid van silexartefacten. De gestelde voorwaarden voor een dergelijk onderzoek in de Code van de Goede Praktijk zijn hier richtinggevend. Indien hiervan wordt afgeweken, dient dit beargumenteerd te worden. Voor het opsporen van steentijdsites wordt een boorgrid van 10 bij 12m aangehouden. De boorpunten op de boorraai liggen 12m uit elkaar, terwijl de parallelle boorraaien 10m uit elkaar liggen. Ook hier kunnen afwijkingen op dit boorgrid beargumenteerd worden. De keuze van het boorgrid moet gebaseerd zijn op de resultaten van de landschappelijke boringen.

- Waarderend archeologisch booronderzoek

Een waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel een reeds opgespoorde archeologische site te evalueren en in ruimte af te bakenen. Hierbij wordt het boorgrid op een beperkte locatie van het plangebied gezet, waar de boorresultaten van de verkennende boringen positief zijn gebleken. De inplanting van het boorgrid wordt gebaseerd op de resultaten van het reeds uitgevoerde verkennend archeologisch booronderzoek. De methode bestaat uit een boorgrid van 5 op 6m. De tussenafstand

Figuur 2 Aanduiding van de boorpunten op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

tussen de parallelle boorraaien bedraagt 5m en de onderlinge afstand tussen de boorpunten op een raai is 6m. De voorwaarden voor een dergelijk onderzoek worden ook hier bepaald door de Code van de Goede Praktijk. Eventuele afwijkingen worden duidelijk beargumenteerd.

- Proefputten

Op locaties waar tijdens het waarderend booronderzoek goede en *in situ* bewaarde vuursteenconcentraties worden aangetroffen, worden proefputten in functie van steentijd artefactensites voorgeschreven. In deze proefputten worden de verticale en horizontale spreiding van de vuursteenconcentraties geanalyseerd en geïnterpreteerd. Ook de aard, datering en waarde van deze concentraties worden bestudeerd, evenals hun relatie met het landschap en de impact van de geplande werken. In dit laatste geval wordt bekeken of eventueel *in situ* behoud mogelijk is of niet. De proefputten worden ingepland op basis van de waarderende archeologische boringen.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle onderbroken proefsleuven in het onderzoeksgebied. Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en NW-ZO georiënteerd, dwars op de lokale topografie. Daarnaast worden extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd

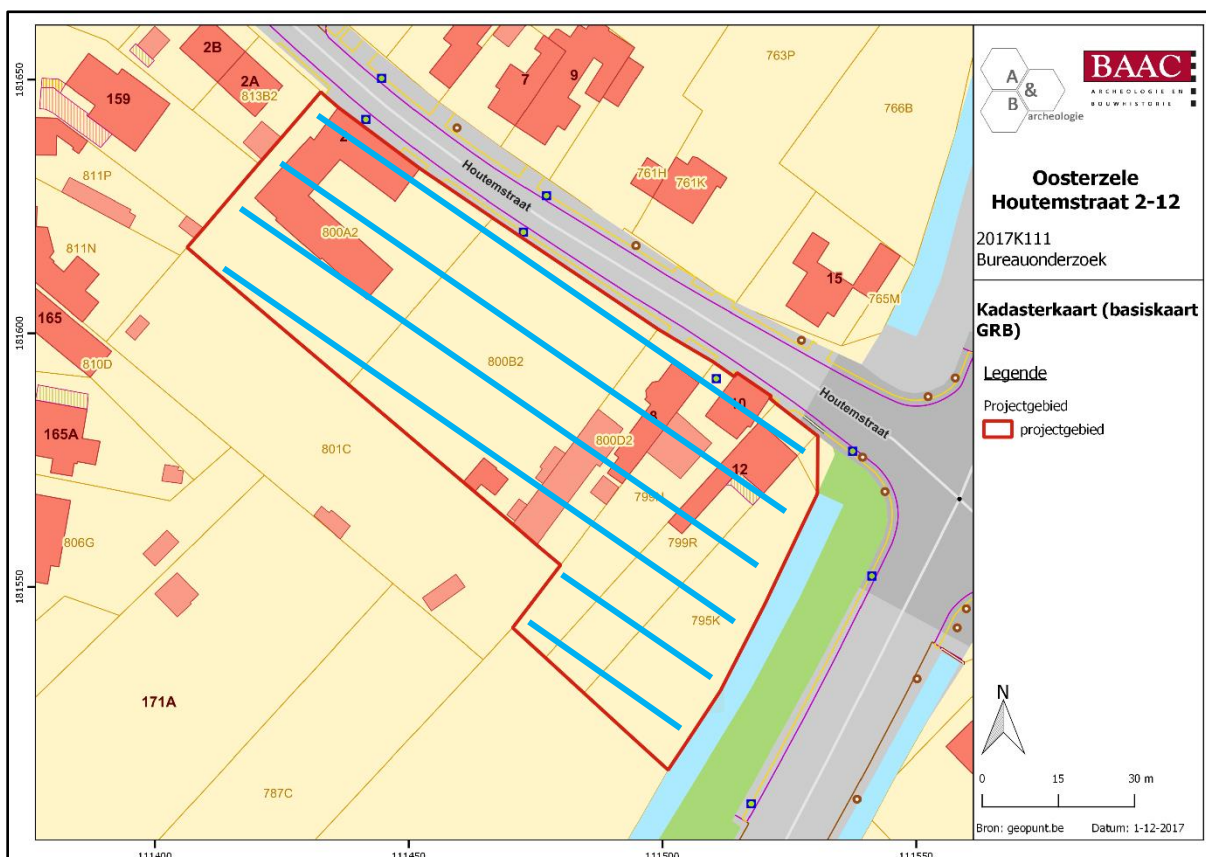
om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

De sleuven worden aangelegd doorheen de footprint van de huidige gebouwen. Indien kelders worden aangesneden, dan wordt de diepte ervan bepaald. De noodzaak om eventueel onder de vloerplaat te kijken is afhankelijk van de diepte van de kelder en het archeologisch niveau.

Er wordt 10%, oftewel ca. 670m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 167,5m², door middel van volg-, dwarsleuven of kijkvensters. In totaal wordt zo 12,5% oftewel ca. 837,5m² onderzocht. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 3 Projectie van een mogelijk sleuvenplan op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

- Het landschappelijk booronderzoek dient uitgevoerd te worden door een (assistent-)aardkundige met aantoonbare ervaring in booronderzoeken op zandleemgronden.
- Het eventuele verder verkennend en waarderend archeologische booronderzoek dient te gebeuren door een (assistent-)aardkundige met aantoonbare ervaring in booronderzoeken en onderzoek inzake steentijdsites.
- Het eventuele proefputtenonderzoek (steentijd) dient te gebeuren door een steentijdspecialist met aantoonbare ervaring.
- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 200 werkdagen ervaring met onderzoek op zandleemgronden.
- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek.
- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met ervaring met onderzoek van meerperiodesites.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.